

כְּתָבִים וּמַגְלוֹת

מאת

מִנְחֵם רִיבּוֹלוֹב

עַל שִׁירְתוֹ שֶׁל שְׁנֵיאוֹר

מאמר א'

פְּרָקִי-עוֹלָם

א

שניאור הוא משורר „כופר ומתגושש“, כפי שהוא קורא לעצמו. ובתארו זה הכפול יש הרבה מן המגלה את אופיו ומהותו בשירתנו. ברק־הספק ולהט־האמונה של הכופר, שביסוד נפשו מאמין הוא, נתאחדו בו עם עוֹת־התנופה וחשק־הנצחון של המתגושש. הוא יגל לקראת הקרב וישיש לכל חידוש וגילוי כוח. ולא ייעף ולא יתבושש „להחל יום על יום מחדש את הישן“. הדינאמיקה הטבעה בישותו והמניעה את גלגלי יצירתו, היא אַחַת הסגולות היסודיות של שירתו.

ביצירתו בוער החשק לגלות את הגנוי, לחשוף את האור ואת הכוח. וימים רבים נזהר מבנות־קול ומחצאי־צלילים, מרחשי־תפילה ומהגיגים לא־הגויים, מלחש רוך ושפתים נעות. פקוח־עיניים ופכח בא להפיג שכרונם של אחרים, זה המבלבל את הדעת, ומחליש את הרצון. יופי חיצוני ומבריק אינו מסנוור את עיניו. הוא שואף לגלות את הגרעין, ואם גם רקוב הוא. הוא משורר הוגה־דעות, אבל דעותיו בוערות באש, פי מחשבתו באה מן הלב. כל ישותו מפרפסת בשיריו הפורצים מתוכו כורם חי. הוא יודע את הקצוות: את האהבה ואת השנאה. ויותר מכל — את השנאה. בהריסתו יבנה. בשנאתו יאהב. ובאהבתו מרובה התאוה. כן יקרא פעם: „אני חומד ושוטם כאחד!“ ופעם שנית: „למה אתאן בדמי את הכל — ובלבי לא אוהב מאומה?“

הוא פונה בשיריו אל שומעים — צוחק בפניהם ומייסרם, מתאונן ומבשר. יצירתו תובעת אוזן שומעת, דורשת נפש מושפעת. לא לעתים קרובות יתבודד וידבר אל נפשו. מצעק הוא את חרון-אפו, את פסימיותו, את חשק-אהבתו בפני כל באי-עולם.

ב

רעבון וצמאון — זהו הכוח הכפול המניע את שניאור המשורר. בשני אלה היסודות האדירים יסער ויהמה, יסתור ויבנה, יעפיל וייצור.

זכר לרעב זה נמצא בשירו הראשון "לולי תקוות", משנת 1900: "ופליטת בשר גווי, שארית הרעב", וב"צמאים נצאה בבוקר" (1903) הוא מזמר לאמר: "צמאים נצאה בבוקר, צמאים לזוהר, ונכונים אנחנו לבלוע את שמש-השחקים ברעבון-ענקים". ובכמה משיריו אלה, הראשונים, עוד טרם גילה את רעבונו. הוא רק השמיע אותו והכריז עליו (ראה שירו "חובות"). ורעב זה הוא שעשהו ער וחדו ושוטף-במרוצתו. והצמאון הזה נתן לכל הרגשתו רעננות מיוחדת. והם גם הוסיפו לו טעם-הפשלות של הכרת החיים. בתוך האביב נראה הקיץ המבכיר המתקרב אל הסתיו המבשיל. ובשעת הזריחה כבר נראו קרני האודם של השקיעה. כך דרכם של משוררים בוגרים, שפוחם רב, שבתוך קיפולי שירתם מתאחדים הזמנים וגרעין העתיד פורץ ויוצא מתוך קליפת ההווה.

באחד משיריו הראשונים, "מבוקר עד בוקר", הוא פורש לפנינו את סדר-יומו, את אורח-חייו. לעולם אין הוא רואה בזריחת-החמה, תענוג זה לא לו הוא, כי עצל הוא, עיף הוא, ודרפו לאחר בשינה. ובקומו — יומו מחולל, והשמש צהובה וצמוקה-בלה. בקומו, שרוי העולם בעצב רב, והשמים קמולים. אחר האיש את השחר, ונשמת-השחר נגררת אחריו, קובלת לפניו, מבקשת לה תיקון בשיריו — ואינה מוצאת. אין תיקון בשיריו אלא לשקיעה, לאחרית-היום. והוא מצייר לפרטי-פרטים את זו השקיעה, את לוויית היום אל בית-עולמו.

על שירתו של שניאור

עד אשמורה שלישית הוא מבכה את גויעת־החמה, ולמחרת שוב יאחר קום. והבוקר חלף, חמק. אבל אין זה אומר, כי שניאור הוא משורר־השקיעה. אין הוא רוצה לרנן לשחר, פי זה נוח ועדין. הילוכו צניעות ודממה ורוך. ואין שניאור מחבב את התום, אין הוא סובל את הצאי־הצלילים החרישים של התעוררות הזריחה בראשיתה. אבל רחוק הוא גם משקיעה גמורה. השקיעה היא הזריחה שלו, גם השקיעה זו היא שחר, ונוגה־אור אדומי שפוך על פני כל.

אין בשיריו משום לובן התום, אף אין בהם משום שחור־השחור. האדיר בצבעיו — האדום. כי אדומה היא התשוקה ואדום הוא הדם, ועל אלה פונן איתן את עמודיו שנים. שירה נפלאה שלו, "פרגים", כולה התגעשות אודם, דם ותאוה. פרחי־הפרג האדומים הם צבאות־תאוותיו אשר פרצו מן האדמה. לשונות־אש בירק — והירק אינו אופל. והוא הלוהט, המתאוה, עומד בתוך השדה. פתרהו מחול־להבות. דמי השדה רותחים. מאזין הוא: האדמה השכוחה משוועת אל דודה הרחוק — אל השמש. "ואשמע: הארץ צועקת עזובה, לבחירה הרחוק, לשמש אהובה. צועקת בלי קולות, לזהטת בלי להב, והשמש מצטחק ולו זוהר ורהב". נמשכת הארץ אל השמש, ומפאן שפע פרחי־הפרג, הם קריאות־התשוקה אשר לארץ. העולם פולו, אכול שלהבת־תאוה, צועק: "יחי הרע! בוז לתום ובוז לקודש ולכל רגש אין לו דרור!" והנה קם ונשמע אף קול־הגזע. מלהב־הפרגים בא אל אפיו של המשורר ריח־המזרח, צבע־המזרח קסם למו עיניו. מופיעים לעיני־רוחו ערבים ויהודים־בידואים מימי מוחמד. נזכר הוא בכריוני־ישראל אשר מרדו, והפרחים הללו הם פתמי דמי־נקמתם; נזכר הוא בלוחמי־זירה עם שוורים, והרי בגדיהם מוכתמי־הדם. כל אלה ותשוקת־דמו והפרגים — חד הם. וכאן בשדה־הפרגים הלוהט מתמזגים שני גזעים: הוא בן־המזרח עם עברו המשומר, והיא בת־המערב הבהירה והענוגה אשר באה אליו. והתנו יחד אהבה ותאוה ודם וגזע — וחשק־החיים מנצח על פולם.

וכי הבשיל הכל, וכי גמל הפרג — כבתה האש, והמשורר רָאָה
 פי אָכַן רומה עד מאוד. אלה תרמילי-הפרג היבשים, המלאים
 זרעונים שחורים, לא שלו הם. דומים הם בעיניו כקופסות-צדקה
 המקשקות בידי שמשים בעת לווייה גדולה. «רמיתם אותי,
 פרגים! מתחת לשלהבת, טפחתם בטן ברוכה ופרי לעתיד לבוא:
 למראית-עין בזיתם ובסתר-לב קוויתם לבציר השבע עם רקבונו
 ועם זהבו». אוי לו כי פרגיו ירדו לתפקיד פה «בעל-בית» —
 לספק זרעונים לאפיית עוגות טעימות לערב-שבת.

זה הקץ לכל החלומות, זו התכלית המכתירה את הנועות
 שבהתפעלות; ואלה מעוררים את מלוא-לעגו של שניאור. כאן
 נולדת הסאטירה, חדה ועוקצנית עד אין רחמים. אין עצבות נחה
 עליו עם סתיו. אַחֲרֵי רֵעַש הַהִשְׁתַּכְּרוּת, אַחֲרֵי הַנְּאֻת-הַחַיִּים
 לשובע, באות לא כהות ולא מרה-שחורה, כי אם טון חריף של
 סאטירה פקחית ומיטיבה ראות. מה שעשה — על-כרחו עשה.
 כן ציוו עליו יצריו. כן לימדוהו שכלו והגיונו — והיא צדקתו.
 עתה, כשבאָה שעת הנעירה וההתפכחות, עוד עז ונועז כבתחילה.
 ואולי בכאן סוד פוחו הגדול. שוחה הוא מקץ ועד קץ, מים ועד
 ים, ולעולם אינו עיף ואינו נכנע. עתים נרגיש: זה הקצף, זו
 ההפקרות, זה דחף-הדם — כל אלה הם סימן לעודף-כוחות,
 לגבורת-עלומים עוברת על גדותיה. הפסימיות השניאורית אינה
 פסימיות של חולשה, כי אם אופטימיות מופלגת. זהו ים אשר
 עבר על גדותיו.

אין הוא מחבב גבול וסוף, כי כל סוף תוחם תחום, מעכב
 בעד הצעידה קדימה, והמשורר רוצה לעשות דרכו ללא-מעצור.
 על כן הוא מגמא סופים, מדלג על התחלות, וזורק גשרים («גשרים»
 קרא לאחד מאספיי-שיריו) ממרחק אל מרחק, ובלבד שלא יגיע
 אל גבול-של-סיום ואל תחום-של-קץ.

שניאור שונא את «בעל-הביתיות», כי היא תמצית-ההגבלה,
 ולא תוכל נפשו שאתה. יש ויחריב גם דברים הראויים
 להתקיים, ימחוק גבולות אשר הכרח להם שיעמודו. אָף יש

על שירתו של שניאור

ויפול לתוך תהום של יאוש, אָז תכבה אשו, יכהו גם רגשותיו, וְאָנוּ מוצאים אותו בקרן־זווית דחוייה וקרה. באים רגעים אפורים. חרש וללא־רצון מתנדנדים רגשות־המשורר המורעלים — אין כיוון ואין שיעור. „אין זה אד מרפרף ואין זה גשם סוחף, אין זה רוח מצוי ואין זה רוח סער, אין זה שחר חוזר ואין זה בין־השמשות, אין ביום זה חדווה ואין ביום זה צער“. אָז אין למשורר חשק לחבק נערה, אָף לא לשבת בדד: המלאכה מולידה פיהוק, והבטלה — תשוקה עמומה. אין לו אלא לישון „שינה בלי חלומות קהה וחשאית“, עד תעירנו שמש־קִיץ בלהטה או — סופת־שלג פראית.

כֵּן נתפס שניאור לרגעים להלך־נפש של בין־השמשות. חן רב משוך על שירי־דמדומים ראשונים שלו, בהם אין הוא יודע לכוון דרכו, חציו פה וחציו שם: „נפשי היא חציה באופל וחציה בנוגה טובלת“. על מה ישיר? הלילה כה מבעית, וזיו־הערבים כה יפה. האם ישיר על האור, או יקדם פני הצללים?

במשות־חן וקלות־מעוף יקפוץ מממלכה אל ממלכה, מאור אלי צל ומסער אלי דממה. ואולם בשיריו המאוחרים נעדרת זו קלילות־האַרנבות המוורידה ומצטחקת בשמחת־נוער. הוא יודע רק צבע אחד: האודם; יקשיב רק קול אחד: צעקת־הדם; יפיר רק תשוקה אַחת: תשוקת־החטא. זו אמירת־„כֵּן“ שלו. וה„לאו“ שלו מכוון כלפי כל הנתיבות המקובלות של חיי „בעלי־בתים“ ואמונתם. הפואימה „והיה באַחֲרִית“ היא לגלוג אין־רחמים לכל אשר יצייר לנו דמיונו על האושר הגנוז לאנושיות באַחֲרִית־הימים, בבוא נצחונה של תורת השלום והתועלת. „וגר זאב עם כבש: בעיני זאב־ערבות תכבה האש הירוקה, אש־הגפרית, המבהילה כבשים תמים באפלה; וריח רפת ינעם לו כריח־יער. ואריה ילעס תבן, כבקר יעלה גירה... לא יזעזע עוד הסלעים בשאגתו... ועבר נער־אכזר ובעט פרעמתו: עצל, עצל, תבן־חנם אַתָּה אוכל!“ שערו בנפשכם, כי צמד־פנתרים ייאָסרו למשוך מחרשה, והם יקוו לשכרם לאַחַר קציר, אכילת סובים מבושלים. נחשים יתפתלו

בטוב לב בידי ילדים שובבים אשר יעלו אותם על ברפיסבא להריח מקופסת־הטאבאק, וניגי הפתנים הארסיים יתעטשו: "הוי, לצים, לצים!" "בחיק בתולות זקנות ינמנמו נמרים פנמנם עתה כלבים והתולים מפונקים". התרנגול יתהלך בריעות עם הנשר, ופרסים ימליטו ביציהם עם תרנגולות־ליל.

הכל יהיו שווים אָז בדרגה. חניבעלים ונאפוליונים יתעו רגלי בצבא־העם הפשוט, ואיש לא יסב ראש להביט עליהם בעברם. פרחים ואילילים ואַבני־חן, וכל חפצי־אמנות יהיו מושלכים החוצה או נשרפים בבית־המבשלים, אשר אין מחיה ותועלת בהם. פן יהיו אותם ימי הנופת והשובע, ימי האַחוּוה והשלווה. אָז ייאָמר: "מרבה לחם מרבה צדקה, מרבה פשתן מרבה אמת".

וביחוד מתאַבל המשורר — אוהב ההררים והתהומות, ההעפלה והנפילה, ועוין השויון והמישור — על סופו של היצר הרע, "זה מלח כל היקום, פלפלת־ההוויה". רעה־מרה תהי אַחריתו בתקופת הדבש והפשתן.

ג

העמוקה והמכאיבה בבעיות המעסיקות את המשורר היא — האשה. נשזרת היא בכל החלומות והחזיונות. עטוף עטפתהו כשממית באריגיה השקופים והדקים. לכאורה, הוא המלך והוא השליט, הוא הישות הגברית, המעיוה. אבל באמת הוא האַחוּוה ברשתה, הוא השבוי בשביה.

בה ועל־ידה יחזה את העולם. על־ידה הוא רוצה להחיות את ה"תפארת" אשר מתה. היא מקור־ההשראָה ומקור־החיים. היא האמת היחידה והממשית. חלון־זהב היא להוויה כולה. ואם פעם, בשעת התרתחות־הנפש הוא קורא: "לנערות מצאתי פתרונים ולחידת־נעורי אין פתרון!", תבואנה שעות אחרות אשר בהן ילחש באַזוניה: "אם, אויבת־נצח ואהובה!... אין קץ וגבול, האשה, לשעבוד גבר אוהב, ותכלה אין לאהבת־ממשלתו".

פאן הצומת ליחסי־המשורר אל האשה. משועבד הוא אליה

על שירתו של שניאור

עד אין־קץ, אבל אין־סופית היא גם תשוקתו לממשלה. והממשלה ברשותה, פי בידיה היא נתונה...

פדי להחליץ מעולה הפבד, הוא מנסה לדרוך דרך־חלקקות. משסע הוא את ישותו לשתיים: „הנשמה לאלהים, והגוויה לעזאזל”. שתייהן צמאות, ושתייהן מבקשות את תיקונן — באשה... הנה כי כן הוא מדבר נחומים על לב נערה אהובה שבגדה בה בחבקו נכריה: „...פְּהִי־ךְ פְּכָה טוֹבָה! אם פכה טוב גם לבך — לי הסלחי בוודאי... בחבוק זרועותי אותה, נשמתי חיבקה אותך”.

החיים חידה, והאשה — עצם־תוכה של החידה. רוצה הוא להסיר את הלוט מעל הסוד הקרוי אשה, ואין הוא יכול. על פן ישא אותה, פי היא מקורי־סוריו. לא יאהב אותה — פי אם יחשק בה. הוא שמשון אָסור במחלפותיהן של דלילות שחורות, דלילות זהובות. והוא מתוודה: „ואני לעגתי תמיד לה — לאשה, אשר אין זכרון לה ואין לה עבר; אשר לבה וחלומה פורחים לפני שכבה, ואחרי קומה אין לה דבר. ואני בזיתי תמיד לחידה המהוללה, העוטה שמלת־משי סודית ולוחשת. קום, גול וקרע השמלה והנה כל הפתרון!”... ועוד הוא מתוודה, פי מדי אהבו היה מצפין שעיר קטן ברקמות השיר, הקנאה והאנחות; היה לוחש: „הנני עבד”... והיה לעולם מלך, והיא — שפחה בין השפחות. ועתה — „ראה, מה היה לי!” — עומד הוא רועד על פירורי אהבתו, רך ומר ומקנא. שונא את הנערה תכלית שונאה, וחומד, חומד, חומד... ואת שירו „תפילה” יסיים לאמר:

בְּמִוּעַל קָבַר פְּעוּר אָנִי עוֹמֵד אֶל מַטְהָה:

עַל בּוֹץ־הַכֶּר פּוֹרֵחַ פָּרָג שְׁפָתַיִם מְתוֹקוֹת;

הוּא, אֵלַי, עוֹ נִבְּוֹן, בְּיָדְךָ נָא אֶפּוֹלָה,

וְאֵל – בְּרוּעוֹת־שִׁישׁ אֶלֶּה הַחֲבוּקוֹת!...

אין מדרכו להפיר בגדרות ובתלמים זרועים שהם אסורים בדריכה. פרי־החיים בשל ומגרה, ואין הוא רוצה לשמוע לחשם

של זקנים תשושים, שומרי חוק וסייג, אשר פזמון אחד להם :
 "אָסור!"

והוא, השונא את כל המזקין והמכובד, את כל "הנשמות
 הפשרות", רוצה לגבות את חובו — את שמחתו, אָשרו ואהבתו.
 ובדברו על חדווה ואושר ואהבה, לא במשל ומליצה ידבר.
 ראייתו ומשגת־נפשו : חדוות־נעורים, אושר אנושי ואהבה אֶרצית.
 וגם בהרים, שאותם יאהב, קר בלי נערות. ואפילו האין־סוף צר
 בעיניו באין אהבה.

על פן הוא חומד לקחת מכל אשה ניצוץ־אש, לצוות עליה :
 אהבי! ... בחיק בנות־חווה, בשפתי־נשים — שם טמונה גזילת־
 נעוריו.

כשהוא מגיע אל פרשת־האשה נהפך דו־כוחו לאש אוכלת.
 ורק השפה העברית מלובת־המזרחה, האוצרת תוכה כוחות־עד של
 בני־ישראל הקדמונים והיא נגודת ברזל ואפוס — רק היא יכולה
 היתה לרסן ולכלוא את לשונות־האש של המשורר־הגבר השר
 בשפרון־נעורים.

לפיכך אָנו מוצאים, פי משורר התרבות והכרך והאָדם המודרני,
 משורר היום ויום־המחרת, הוא־הוא גם משוררם של השלשום
 הרחוק, של האָדם הקדמון. אין הוא מחמיץ הזדמנות להשוות את
 האָדם התשוש של הציוויליזאציה בת־ימינו עם פרא־אָדם הקדמוני,
 אדיר־הכוח, שוכן המדבריות.

הסמל שלו לגבר — אָדם הראשון.

והסמל שלו לאשה — חוה.

שוקק הוא אל פראות המדבריות והיערות, אל תור החופש,
 עת בלתי־נכלמת ביקשה אשה את אהובה בהרים :

בְּרִיבָה לִי תְהִי, אֶת שְׂרָאִית תְּפַשֶּׂי.

שֶׁל תְּקַוֶּה מִן־בְּרִיּוֹת וַיִּצְרִים!

עַת נָדָה בְּתִיחָה עֲרָמָה וְשׁוֹפָה

וּבְקֶשֶׁה אֶת דּוֹרָה בְּהָרִים.

על שירתו של שניאור

מעמיד הוא שני קרבנות זה לעומת זה: את קרבן הפרא הקדמון לעומת קרבן האָמן המודרני. הראשון — קרבנו הבעה עצומה לאמונת־קדומים, לפחד ואהבה, לאכסטאזה לוחטת: למען האל־השמש נשכחים אשה וילד ומצוקת־רעב. השני — קרבנו מתת איש מעודן, מתפנק בתשוקת־יופי, והוא משליך את שקיעת־החמה אחרי גוו עם שמעו את קול צלצול הפעמון הקורא לארוחת־הערב בבית־המלון.

משטמת־עולם גודעת ממנו לכל צביעות, לכל התהדרות. לבו יעלץ בקרבו לקריעת מסוות וצעפים. אך יראה מסווה או איפור, מיד מתעורר בו יצר ההרס.

ואף בזה לא די לו. כל אדם, אפילו האדם הקדמון, רכרוכי הוא. ומי שרוצה לראות גבורה של אמת, פוח טבעי, תאוה לא תדע סייג, ילך אצל החיות, כי הן המביעות הנאמנות לעזים ולתקיפים שביצרים. ובעמוד המשורר בגן־החיות ובהסתכלו בדרך־דודים אשר לארי בלביאָה, קם וחי לפניו ה"דזשונגל", משכן האהבה הטורפנית.

הנקבה, הלבִיָּאָה, יש לה רוח כמעט נשיי. עדנה זורמת באבריה. חוט שדרתה הפך בשר, וגבורתה — חסד. מתחננת היא על קורטוב אהבה כהתחנן אסיר על טיפת מים: הוי צמאון מתוק! (הנה הנו הצמאון!).

ואולם הוא, הזכר, הארי, אם פי אסיר הוא בכלובו, צועה אָנה ואָנה ככוח זר ורחוק. כפותיו ונחיריו, אָפו ועיניו, שריריו ורעמתו — כולם אומרים מדבר.

ד

אוהב המשורר את הכוח ואת הגבורה. לפיכך חביבים עליו אריות, נמרים, זאבים ופנתרים, ושנואים עליו טלאים וגדיים, יצורים תמימים אשר אין להם משא־נפש כי אם להיבלע על־ידי החזקים מהם. בוזו לנטרפים.

ואפילו מחשבות ורעיונות מתחלקים אצלו לשני סוגים: זאבי מחשבה ומחשבות שיות. והוא עצמו, זאב־המחשבה, נותן

הלל והודיה לאספרתקוס אשר הסעיר והמריד עבדים אדישים שהיו מוכנים למות מות עכברים מרתחים בהשרפם בפח. מה היה עליו, בין לאומה כבושה, אלמלא האספרתקים שבכל דור ובכל אומה?

מצייר הוא עולם של אכזריות והשמדה, שנאה והחרמה — עולם-זירה שבו לא אגרופנים הם הנלחמים, פי אם אמנים הנאבקים על פת-לחם, גאונים חיבורים הממיתים עצמם על מעט אחיזה בחיים. המקומות הדשנים בוז הזירה כבר נתפשו על-ידי טפוחי-בטן וערלי-לב. פימות מתנועות בנחת, ואצבעות שמנות, רצופות-יהלומים, מראות כלפי הלוחמים: פלוני ניצח ואלמוני נפל.

בוז הזירה יושבות גם זונות בלות, אלו אומות-העולם, והן מסתפלות בהלחם עמים חסרי-מגן, היהודים בתוכם, על קיומם, — יושבות, מסתפלות ונאנחות, כביכול, בגודל רחמיהן.

ולא לחינם נושא המשורר עיניו בתקוה והערצה אל דמותו של אספרתקוס המורד והסוער, אשר בתורתו כתוב: „להתקומם ולהתקומם עד אין תכלה!“

זהו סוד השאיפה האנושית, סוד צמאון-רוחו של האדם. כל תורה — אך „תחנת דורות עוברים“. כל אמת — „אוהל רופף לתועי-עולם“.

ולמבקש פה ייאמר בספר-שניאור: נוחה רגע באוהל-אמת אחד, ולמחרת-הבוקר השפם קום, קפל האוהל ולך-נוד הלאה, הלאה עד בואך אל אוהל חדש. וכן עד שני ושלישי. הלאה, הלאה. הכוח המניע, פעם שמו רעב ופעם שמו צמאון, פעם שמו אהבה ופעם שמו שנאה. עתים קרוי אמונה ועתים קרוי כפירה. והוא גם מקור כל הסתירות והניגודים, אשר ברשתם מפרפר האדם המשורר.

סתירותיו של שניאור הן מסתירותיו של אדם בעל-כנפים, אשר לא תמיד הוא יכול לעוף, ולא תמיד נותנים לו לעוף. הם-הם יסוריו של האדם הכפות, המסוייג מבחוק, אשר ברצונו וביכולתו להיות ראשון, מתחיל, מחדש, והוא אנוס להיות יורש וממשיך.

על שירתו של שניאור

ב"אגדת הברווז" גלומה הטראגדיה של בני-אדם אשר לפנים
היו מחוננים בכנפים, אלא שהקיבה היתה בעוכריהם. נשברו
כנפיהם בשל הרעב.

על כן יאהב להציב את עצמו, את היחיד, כאנטיתזה לכלל,
כאיש אחר.

המלה "בוז" חביבה עליו ביותר. אותה יזרוק כחנית אל
מחנה האויב. היא כלי מלחמתו ונקמתו.

כי הוא והם, היחיד והרבים, הם שני עולמות המכחישים
זה את זה.

הוא פלוי־תן הוטל ליבשה (ב"פרקי-יער").
והם, אנשי היבשה, מעמידי החיים על נוסחאות קבועות,
שונאים את היחיד, את הנבחר, את ה"לוי־תן". רוצים הם לצנן
את אשו. מפחדים הם מפני כל רעיון חדש וכל צעד שיש בו משום
העפלה. כל נסיון לחשוף ולגלות דומה בעיניהם פגידוף וחילול.
על כן ישנא אותם וימרוד בהם, ילגלג עליהם, ויחד עם עם-
הפרגים הלוהט בתאוותו ומרידתו, קרוא יקרא: "יחי הרע!"
מה לרע הסוער את הטוב השקט? איך יחיה הזאב בשלום
עם השה? הן אלו שני יסודות אויבים זה לזה, ורק בניגודם
ומלחמתם איש עם אָחוּ יקיימו את פוחות החרירה וההתנצחות
והסתירה שהם "פלפלת ההוויה".

הוא משורר היצר הרע. חלום היצר הטוב על עולם פולו
מתוק ויצר-הרע שחוט פדין וכדת, היה לא יהיה, כי זה יהיה סוף
ההאבקות, סוף החיים.

כל כוחו וחנו של שניאור יצוקים בפקעת הסתירות והקצוות
אשר ביסוד הויתו. בבת-אחת אָנו מוצאים אצלו רעבון-צמאון
ושכרון-חושים, שנאָה ואהבה, יצר-סתירה ויצר-בנין, טבע ואדם,
כפירה ואמונה, צל ואור.

ובזו השותפות או השניות, נמצא את השלילי, האכזרי, השטני,
קודם: לא אהבה ושנאָה, אלא שנאָה ואהבה; לא אל ושטן, אלא
שטן ואל; לא אמונה וכפירה, אלא כפירה ואמונה, וגו'.

דרכו היא מן ה"לאו" אל ה"הן": מן השנאה הוא מגיע אל האהבה; מן השטן אל האלהים, מן החושך אל האור.

פן נראה את משורר הרעבון וצמאון, אשר ראשית דרכו בסתירה ופסימיות של נוער, והנה הוא מגיע אל מדרגה של שובע־חיים ורויון־חיים, שיש בהם אושר ושמחת־יצירה.

פן נראה גם את המשורר נושא השנאה ויצר הדריסה כלפי החלש, כלפי הנקבי, כלפי האשה, והנה הוא נעשה בחשבון אחרון משורר האהבה, משורר האלהתה של האשה.

וכן גם נראה שזה המשורר ה"אפיקורס", אשר רגש "על ה' ועל משיחו", הוא בסתר־סתרו, בעמקי־עמקיו, משורר דתי ונסוך־תפילה.

הרבים אשר לא יבינו לרוחו מאמינים בשמות. הם מקימים להם מושגים על קדשים חלודים. על פן ישטמם. אבל הוא מבקש אלהים חיים. הם מתכוננים למה שעתיד לבוא. והוא רוצה במה שנחשק ונאהב — מיד. הם חולמים על עולם הבא, והוא רוצה לקיים את העולם הבא בעולם הזה. הפל מחפשים באהבתם, באשרם, בחדוותם, והמשורר בקוצר־רוחו בן לכל המחפה.

"לפנים היה" — היא התפארותם ונחמתם של אנשים־גמדים נבהלים ומפחדים, הרוצים לחפות על דלותם היום בגבורה ותפארת מיום־אתמול.

ולא די להם בזה, הם מתנחמים בעתיד לבוא, במה שיבוא "באחרית הימים". אבל היום היכן הוא? אנה אנחנו באים?

האם סרה מעלינו שכינת־היצירה? העוזב עזבתנו ברפת־האלהים?

האם רק לאבותינו היתה רשות לחוק חוקים ולצור צורות, או האם רק בנינו ונכדינו יש להם זכות על האושר והאמונה — ואנחנו עקרים?

בכמה משירותיו הגדולות — בעל חוף הסינה" וב"והיה

באחרית, ב"משא דממה" וב"אנכי לא אסלח", ב"תקופות" וב"משירי הגורל", וכן בשירים יותר קצרים, הוא מופיע לעינינו בדמות "כופר ומתגושש" ענקי — כופר הנאבק לא עם אחיו בני-האדם בלבד, אלא גם עם האלהים בכבודו ובעצמו: נלחם עם אדם ואלהים למען אדם ואלהים גם יחד.

אכן, זהו "שונא אדם" שהוא נאכל באהבתו את האדם, ולא יוכל לראות את קטנותם, את שפלותם, את פחדנותם. על פן יוכיחם. זהו אפיקורס המבקש אלהיו בכל נטף-חיים, בכל דמעה, בכל מכאוב, בכל הכרח-טבע וכל גורל-איש וגורל-אומה, אף בגורלה של תבל כולה. צער לו לראות את החלפת האש הגדולה בניצוצות זעירים ההולכים וכבים, את המרת האל החי והיוצר ב"שמות" גנוזים בארון.

יש שירים, בהם "יתבייש" להראות אמונתו ורפתו הלירית, רחש-תפילה שלו והכנעתו החרדה לאלהים. אבל אלו השירים, "תפילה" ו"פזמון ערב" אשר ב"גשרים", "שעת רפיון" ו"אלי, אלי" ב"חזיונות", "תפילות לאדם" ו"שיר הצער", וכמה פרקים אחרים ב"פרקי יער", מגלים לפנינו את שניאור "החוטא" באור אחר לגמרי. אך שניאור אינו משורר המתגעש וממהר להרגע, המבקש ומוצא ויוצא ב"תודה", כאדם אשר בא על שלו. אילו היה הדבר פן, לא היה שניאור — שניאור.

כל הרושם את הנושאים והענינים אשר בשירים ופואמות שלו, כל המודד את תכניו והיקפו, כל השוקל את התופעות והחזיונות אשר בשירתו, — יראה מה רבגוני וססגוני הוא. המנתח את לשונו ימצא, כי היא עברית למלותיה וצלולית ריתמוס שלה, בכוח-פיטויה וכשרון-הוראתה לנכסיה הממשיים ויכולת-רמיזתה.

אין הוא עומד בפני שום דבר, ואין דבר אשר יעצרנו. פולז אי-מנוחה פולחת וחודרת. הוא שופע תמונות וציורים. כאחד פסל יחצוב דמויות חיות ומלבבות ברטט-גופניותן — והיד כמעט נמשכת למשש בהן.

על כן גם הצד הפילוסופי שבשירתו — התופס מקום חשוב בה — פולו חי, ציורי. מחשבתו מלופשת ברגש ובגשם. ברדתו ובלכתו ב"משירי הגורל" עם פורה-הזהב אל המכרות, ועם דולה-הפנינים אל תהום-הים, ועם איש-הרוח אל מרחקים ומעמקים אין-חקר אשר בחיי-תבל — אין הוא אובד בכל אלה. פה מתנוצץ הזהב של המכרות, שם מבהיקות הפנינים של תהום-הים, וממרומי-הרוח נושבים רוחות של גדולה. וחבלי-החיפוש אשר ליחיד הסולל דרך במעמקי-אדמה או בנבכי-ים או בתהומות-רוח, מקרבים אותנו אל סודי-החיים.

ו"בהרים", אשר שם הפל פה נעלה ומטוהר וקרוב לאלהים, אשר שם יש יותר מן המופשט ופחות מן הארצי, אשר שם האויר קשה לנשימה, ושקר ואמת, וחיים ומות, והיה וחדול, נמוגים יחד לחזיון-קסמים אחד, לחידת-ערפל אַחת — גם שם הוא זוכר את עצמו ואינו אובד.

פי הוא משוררה של תבל בוגרת העומדת כשדה בקמת-זהבה — והקמה לא שבלי-פו, כי אם "קמת גאונים המוזהבה", ושמם לה — שמש בשלה, "תפוח אש ושכל". היא תבל של זעם ושל... חכמה, של צקון-לחש על סף גילויים גדולים ועל סף תהומות-מורא, של כפירה בוערת באותיות-אש בשולי-שחק ושל נבואת שקיעת-האדם, שבע נצחונותיו ורעב לאהבת-נשים עוד לא נכפשה. זהו כתרו לראשו ההוגה, והיא תפילתו: "הלואי תראוני ככה מעפיל ונשרף בסולם אלהים!"

ובסולם אין-סוף זה הנוער, אשר כל שלב שבו הוא שיר-המעלות — של אשה ושל אהבה, של עולם ואלהים — הולך ועולה המשורר העברי, הצמא והשכור-מתאוה, החוטא והדורש לאלהים.